

Ammattitautien ammatillisen kuntoutuksen tutkimushanke

Ville Ojanen
Tampereen yliopisto

Työsuojelurahasto
Arbetskyddsfonden
The Finnish Work Environment Fund

Sidonnaisuudet

- Työterveyslaitos Tampere
  - TAYS työlääketieteen poliklinikka
  - Työperäisten sairauksien rekisteri
- Tampereen yliopisto
  - Ammattitautien ammatillisen kuntoutuksen vaikuttavuus - tutkimus

Esityksen sisältö

- Mitä ammatillinen kuntoutus on ammattitaudeissa ja mihin se perustuu
- Tutkimushankkeen tuloksia rekisteriaineiston ja haastattelujen pohjalta
- Ammatillisen kuntoutuksen mallin kuvaus ja havaitut kehittämiskohteet

Ammattitautien ammatillinen kuntoutus ja sen perusta

Työtaturma- ja ammattitautilaki

89 § Ammatillinen kuntoutus

Vahingoittuneelle korvataan ammatillisena kuntoutuksena kohtuulliset kustannukset sellaisista vahingon vuoksi tarpeellisista toimenpiteistä, joiden avulla vahingoittunut vamman tai sairauden aiheuttamista rajoituksista huolimatta kykenee jatkamaan entisessä työssään tai ammatissaan tai siirtymään uuteen työhön tai ammattiin, josta hän voi saada pääasiallisen toimeentulonsa.

Kuntoutustarvetta arvioitaessa otetaan huomioon vahingoittuneen ikä, ammatti, aikaisempi toiminta, koulutus, asumisolosuhteet, vammasta tai sairaudesta aiheutuvat rajoitukset sekä hänen mahdollisuutensa sijoittua kuntoutuksen päätyttyä työhön tai ammattiin työmarkkinoilla yleisesti noudatetuin ehdoin.

- 1) kuntoutustarvetta ja -mahdollisuuksia selvittävät tutkimukset
- 2) työ- ja koulutuskokeilut
- 3) työhönvalmennus entisessä tai uudessa työssä
- 4) koulutus soveltuvaan työhön tai ammattiin ja koulutuksen suorittamiseksi välttämätön peruskoulutus
- 5) elinkeinon tai ammatin harjoittamisen tukemiseksi avustus tai koroton laina työvälineiden ja työkoneiden hankkimista ja oman yrityksen perustamista tai muuttamista varten
- 6) vahingoittuneen käyttöön tarkoitetut apuvälineet ja laitteet sekä niihin rinnastettavat rakenteet, jotka ovat tarpeellisia työtehtävistä suoriutumisessa vamman tai sairauden aiheuttamat toiminnanrajoitukset huomioon ottaen

Ammatillinen kuntoutus ammattitaudeissa

- Tavoitteena altistumisen lopettaminen
- Työuran jatkuminen ammattitaudista huolimatta
- Pyritään mahdollistamaan vähintään aiempi ansiotaso ammatillisen kuntoutuksen myötä
- Työkykyvalmentajaa käytetään usein
- Keinoina tyypillisesti uudelleen koulutus ja työkokeilut, harvoin tuki yrittäjyyteen
- Usein työnantajan sisäiset järjestelyt kartoitettu ja mahdollisuuksien mukaan toteutettu edeltävästi, vakuutusyhtiön rooli näissä vaihtelee

Ammatillinen kuntoutus ammattitaudeissa

- Uudelleenkokoulutuksena tyypillisesti ammatillinen koulutus tai ammattikorkeakoulutus
  - Kuntoutujan omat toiveet/tavoitteet keskeisiä
  - Aiempi koulutustaso ja tavoiteltava tulotaso vaikuttavat koulutusasteeseen
  - Joskus käytetään psykologisia tutkimuksia opiskeluedellytysten arvioimiseksi
  - Pääsuunnitelman lisäksi laaditaan varasuunnitelma
  - Vakuutusyhtiö antaa ”reunaehdot” suunnitelmalle usein etukäteen

Ammattitautien ammatillisen kuntoutuksen tutkimushanke

Ammatillisen kuntoutuksen vaikuttavuus ammattitaudeissa - tutkimus

- Tampereen yliopiston tutkimushanke 2021-2025
  - Tutkimusryhmä:
prof Riitta Sauni, LT Tiia Reho, LL Kirsi Koskela, FM Mikko Korhonen, LL Ville Ojanen
- Rahoittajat
  - Työsuojelurahasto
  - Helsingin yliopisto (Finanssiala ry:n, Tapaturmavakuutus-keskuksen ja Liikennevakuutuskeskuksen tutkimus-määräraha vaikuttavuustutkimukseen)

Ammatillisen kuntoutuksen vaikuttavuus ammattitaudeissa - tutkimus

- Tavoitteet
  - Selvittää ammatillisen kuntoutuksen käyttö ammattitaudeissa
  - Arvioida kuntoutuksen vaikuttavuutta
  - Selvittää ammatillisen kuntoutuksen prosessin toimivuutta
  - Kuvata ammatillisen kuntoutuksen toimintamalli

Ammatillisen kuntoutuksen vaikuttavuus ammattitaudeissa - rekisteritutkimus

- Työperäisten sairauksien rekisterin tapaukset 2005-2018
- Seurantatiedot vuosilta 2005-2020
  - Tapaturmavakuutuskorvaukset Tapaturmavakuutuskeskuksesta (TVK) ja Maatalousyrittäjien eläkelaitoksesta (MELA) vuosilta 2005-2020
  - Eläkevakuutuksesta myönnetyt kuntoutukset, kuntoutustuet ja eläkkeet (Eläketurvakeskus)
  - KELAn kuntoutus-, sairauspoissaolo- ja eläketiedot
  - Tilastokeskuksen taustatietoaineisto (mm vuosittainen tieto työllisyysasemasta, tuloista, perhetyypistä, asuinpaikasta jne.)
- *Kaikki aineistot käsitellään pseudonymoituna*

Ammatillisen kuntoutuksen vaikuttavuus ammattitaudeissa - haastattelututkimus

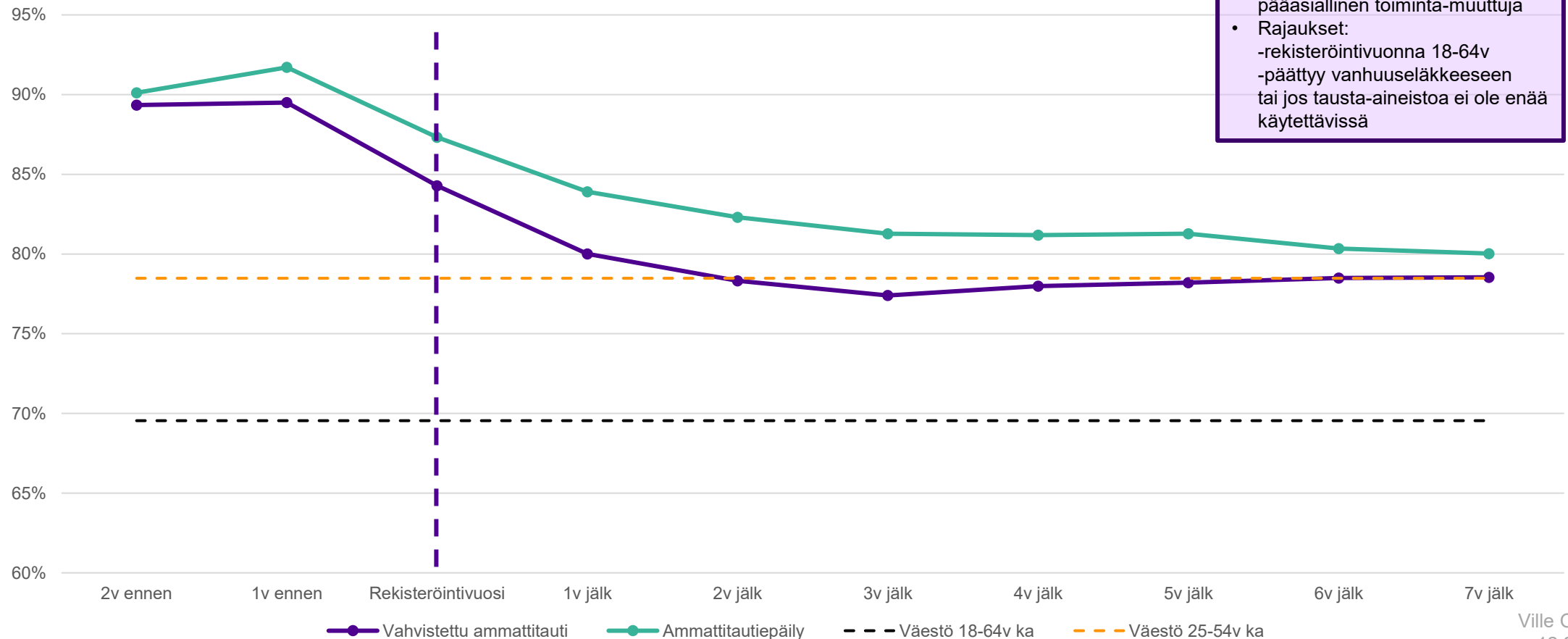
- Ammattitautiin ammatillista kuntoutusta saaneiden haastattelut (n=24)
- Tapaturmavakuutusyhtiöiden kuntoutussuunnittelijat (tai vastaavassa tehtävässä toimivat) (n=9)
- Ammatillisen kuntoutuksen palveluntuottajat (n=12)
- Työterveyshuollon edustajat (n=11)

Tutkimustuloksia

Työllisyys vahvistetun ammattitaudin tai ammattitautiepäilyn jälkeen

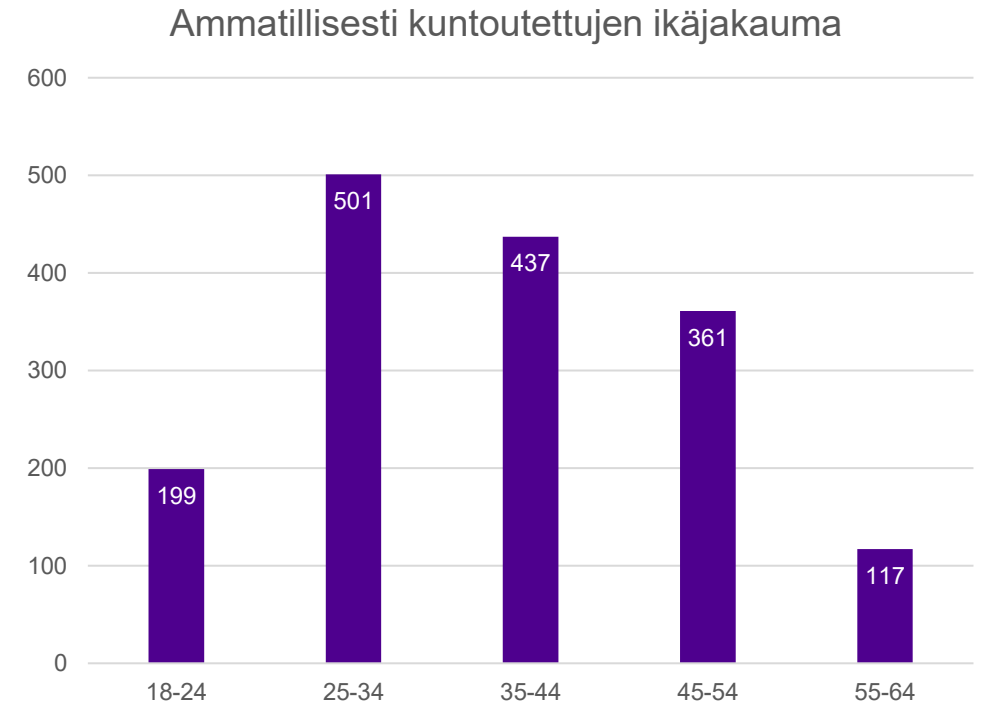
Ammattitauti- ja ammattitautiepäilypotilaat
Työllisten osuus seurannassa

- Perustana Tilastokeskuksen pääasiallinen toiminta-muuttuja
- Rajaukset:
-rekisteröintivuonna 18-64v
-päättynyt vanhuuseläkkeeseen tai jos tausta-aineistoa ei ole enää käytettävissä

Ammattitautien ammatillinen kuntoutus

- 24 237 työikäistä (18-64v), joilla todettu ammattitauti vuosina 2005-2018
- Ammatillisen kuntoutuksen toimia toteutunut **1615** henkilölle (6,7%) vuoden 2020 loppuun mennessä
- 786 miestä (4,5%) ja 829 naista (12,1%)
- Kuntoutusta saaneiden keski-ikä 37,65v ja kuntoutusta saamattomien 49,28v

Ammattitautien ammatillinen kuntoutus

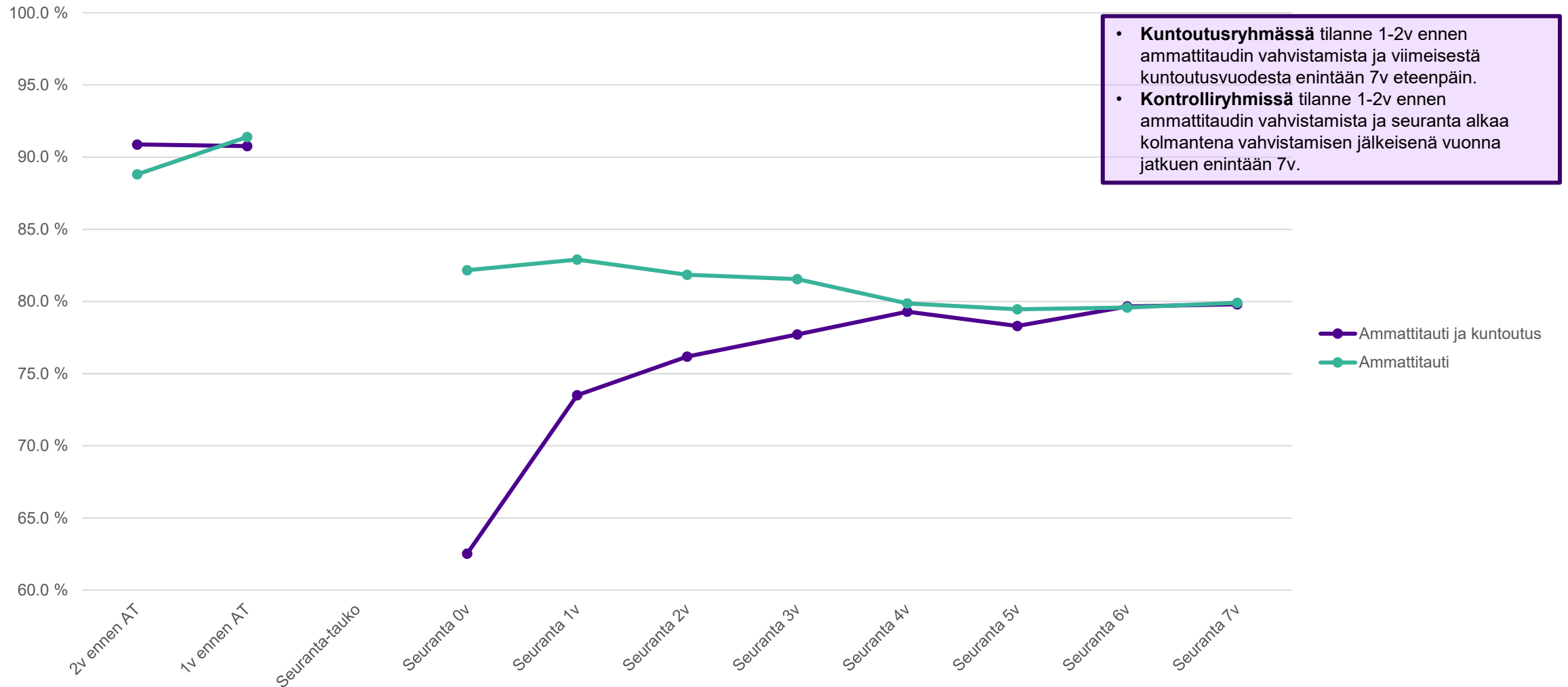
Ammattitauti	Kuntoutusta saaneita	Kuntoutusta saaneiden %-osuus
Ammattiastma	449	30.2 %
Allerginen kosketusihottuma	442	21.4 %
Ammattinuha	211	26.3 %
Ärsytyskosketusihottuma	130	6.3 %
Proteiinikosketusihottuma tai kosketusurtikaria	125	26.5 %
Rasitussairaudet	60	1.7 %
Muu ammatti-ihosairaus	56	13.2 %
Muu ammattitauti	48	0.4 %
Tärinätauti	40	10.8 %
Allerginen alveoliitti	30	9.4 %
Liuotinaivosairaus	14	17.7 %
Fokaalidystonia	10	71.4 %

76% ammatillisesta kuntoutuksesta liittyi **allergisiin ammattitauteihin**

Kuntoutuksen vaikuttavuuden arviointi

- Rajattiin joukko AT toteamishetkellä **18-54-vuotiaisiin** seuranta-ajan mahdollistamiseksi ennen eläkettä
- Rajattiin pois joukosta tapaturmaeläkkeelle siirtyneet
  - Noin 2/3:lle tapaturmaeläköityneistä oli toteutunut jotain ammatillisen kuntoutuksen toimintoja (todennäköisesti kuntoutusedellytysten arviointi)
- Vertailuryhmänä ammattitautiin sairastuneet joille ei ole toteutunut kuntoutusta
- Etsittiin kaltaistetut verrokkit
  - Vaadittuna sama diagnoosi ja maanviljelijä/ei maanviljelijä
  - Hyödynnettiin laajasti tietoja henkilön työhön kiinnittymisestä, sairauspoissaoloista, sukupuolesta, iästä, äidinkielestä, sosioekonomisesta asemasta, koulutuksesta, perhestatuksesta, asuinalueesta ja tulotasosta.

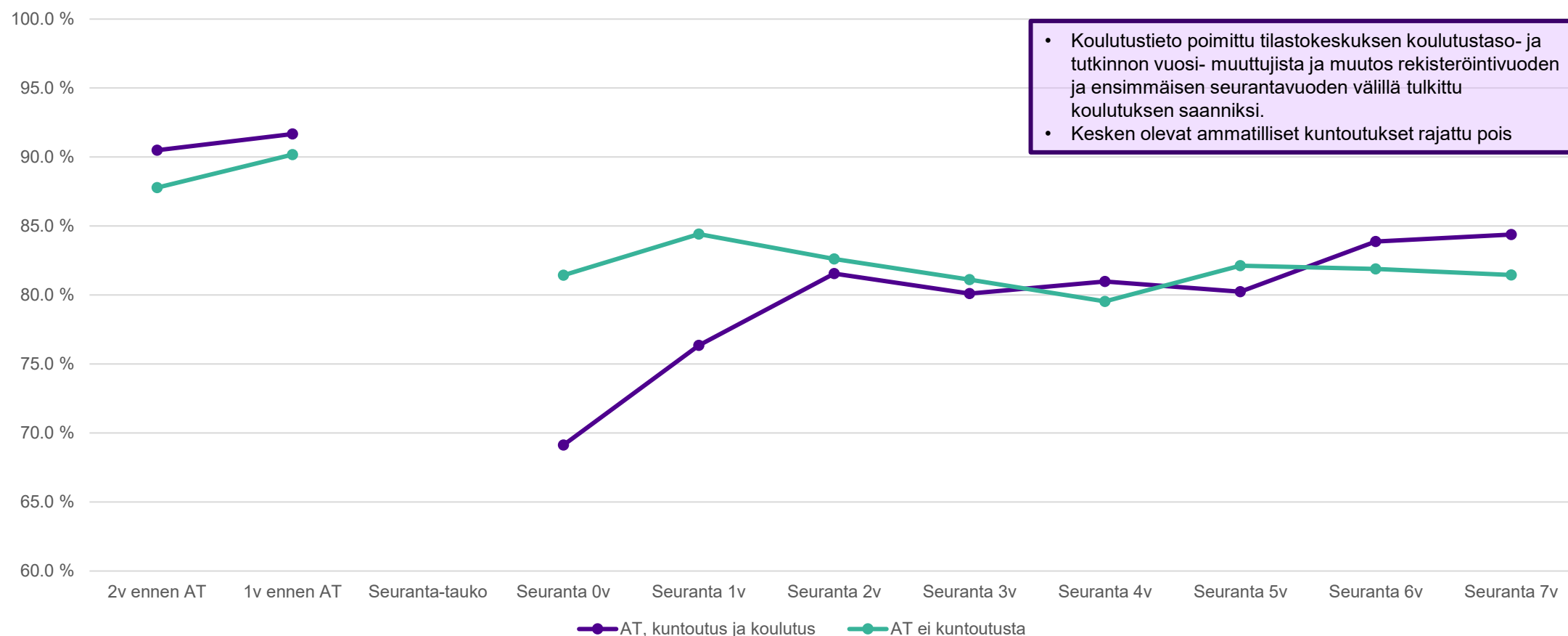
Kuntoutuksen vaikutus työssäoloon

Koulutusta kuntoutuksena saaneiden työssäolo

Ammatillisen kuntoutuksen aikana kouluttautuneiden työssäolo suhteessa kaltaistettuihin verrokkeihin

Työllisten osuus (pääasiallinen toiminta), (Ammattitauti=AT)

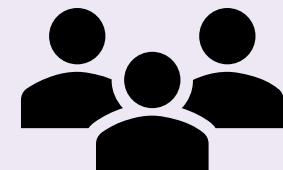
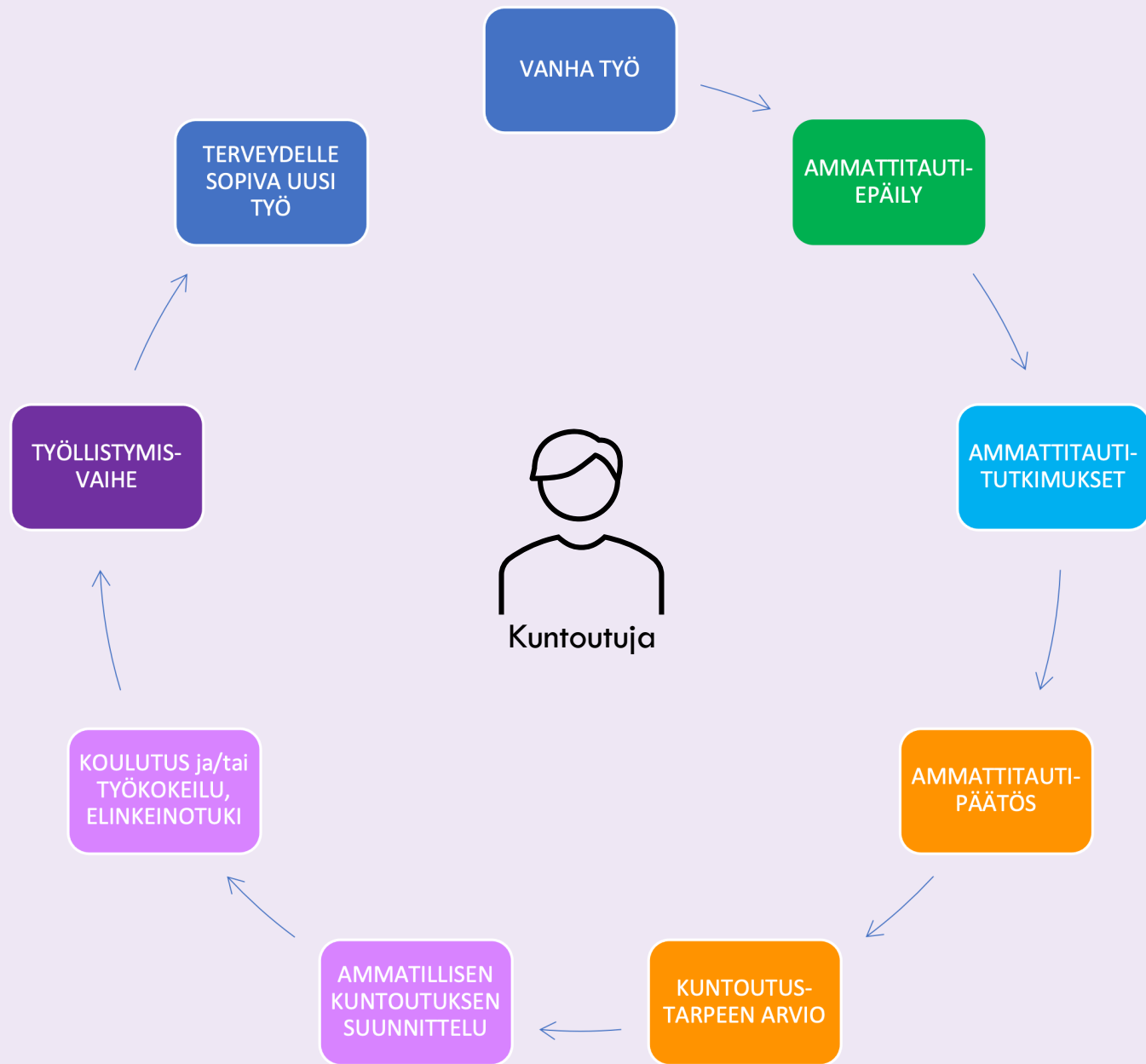
Tulosten tulkintaa

- Ammattitaudit heikentävät selvästi työllisyyttä – ennaltaehkäisy!
  - Ammatillisen kuntoutuksen myötä saavutetaan yhtä hyvä työllisyys kun kuntoutusta tarvitsemattomilla.
  - Vaikka kaltaistuksessa on käytössä laajasti erilaisia muuttujia, ei kaikkia kuntoutusratkaisuun vaikuttavia taustatekijöitä ole tiedossa
    - Erityisesti työpaikan koko ja oman työpaikan mahdollisuudet työnkuvan muuttamiseen mahdotonta arvioida rekisteriaineistosta
    - Kaikilla on yhtenevä oikeus kuntoutukseen samassa tilanteessa – kuntoutuksen myöntämiseen on syy
    - Kaltaistetutkaan verrokkit eivät (todennäköisesti) siten vastaa kaikilta olosuhteiltaan kuntoutusta saaneita
- ✓ **Ammatillinen kuntoutus tukee työkykyä ja työllisyyttä**

Havaintoja ammattitautien ammatillisen kuntoutuksen prosessista

- Haastattelujen perusteella järjestelmä toimii varsin hyvin
- Kuntoutujat olivat pääosin tyytyväisiä
- Haastatelluista suurimmalla osalla uudelleenkoulutus ammatillisena kuntoutuksena
- Viiveitä:
  - AT-diagnoosin varmistuminen kestää pitkään, joskus AT päätöstä joutuu odottamaan
  - AT vahvistamisen jälkeen kuntoutustarpeen arvio ja kuntoutusselvitys käynnistyvät nopeasti
  - Koulutuksen haku/alku voi aiheuttaa viivettä
  - Tilanteeseen sopeutuminen voi aiheuttaa viivettä

Ammattitautien ammatillisen kuntoutuksen toimintamalli

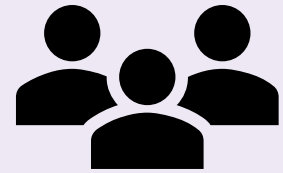
Ammattilais-
toimijat

VANHA TYÖ

- Työtavat ja suojautuminen
- Oireiden esiin nostaminen
- Osallistuminen työn muokkausmahdollisuuksien selvittämiseen

Työterveyshuolto

- Tiedon anto, neuvonta ja ohjaus
- Terveystarkastukset
- Altistumisen hallinnan tukeminen
- Työperäisten sairauksien tunnistaminen
- Mahdollinen sairaanhoito

Ammattilais-
toimijat

AMMATTITAUTI- EPÄILY

Työterveyshuolto (tai muu terveydenhuollon toimija)

- Perustutkimukset, altistumisen selvittely, työlääketiteen poliklinikan konsultointi
- Ohjaaminen jatkotutkimuksiin
- Tiedon anto, neuvonta ja ohjaus kuntoutujalle, tarvittaessa sosiaalialan asiantuntijan käyttö
- Työn muokkausmahdollisuuksien kartoittaminen
- Tehostettu altistumisen hallinnan tukeminen työterveysyhteistyössä

Työlääketiteen pkl / ESH / privaatti

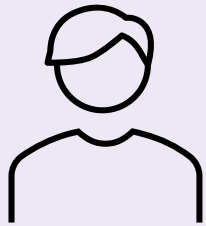
- Tiedon anto, neuvonta ja ohjaus kuntoutujalle
- Tarvittaessa sosiaalityöntekijän tuki
- Suositus ammatillisesta kuntoutuksesta
- Suositukset altistumisen hallintaan työpaikalla

Työterveyshuolto

- Kuntoutujan hoitosuhde mahdollisesti jatkuu
- Työkyvyn arviointi tutkimusten aikana (tarv. tutkimuksia toteuttavien tuella)
- Ammattitautitutkimusten toteuttaminen / etenemisen seuraaminen
- Tehostettu altistumisen hallinnan tukeminen työterveysyhteistyössä

Tapaturmavakuutuslaitos

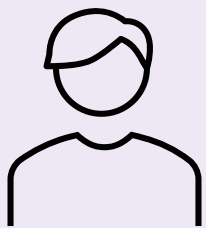
- Ammattitautiepäilyn tutkimuskustannusten korvaaminen

Kuntoutuja

- Tiedon tuottaminen altistumisesta ja työhistoriasta
- Tulevaisuuden mahdollisuuksien pohtiminen

AMMATTITAUTI- TUTKIMUKSET

Kuntoutuja

- Yhteys työterveyshuoltoon ratkaisun vaikutuksesta työkykyyn
- Valitusoikeus

AMMATTITAUTI- PÄÄTÖS

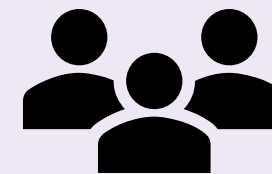
*

Tapaturmavakuutuslaitos

- Ammattitaudin vahvistamispäätös tutkimusten perusteella
- Tiedon anto, neuvonta ja ohjaus kuntoutujalle
- Tieto ammattitautipäätöksestä työterveyshuoltoon kuntoutujan luvalla

Työterveyshuolto

- Kuntoutujan hoitosuhde mahdollisesti jatkuu
- Kannanotto työkykyyn
- Ammattitautiprosessin etenemisen seuraaminen yhteistyössä kuntoutujan kanssa

Ammattilais-
toimijat

- Osallistuminen tarpeen arviointiin
- Valitusoikeus

KUNTOUTUS- TARPEEN ARVIO

**

Tapaturmavakuutuslaitos

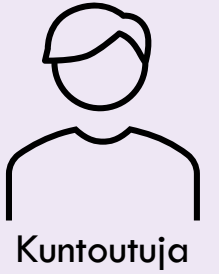
- Arvio ja päätös ammatillisen kuntoutuksen tarpeesta
- Tarvittaessa päätöksen ohjaus TAKOn käsittelyyn
- Tiedon anto, neuvonta ja ohjaus kuntoutujalle
- Työkykyvalmentajalle ohjaaminen tarvittaessa
- Tieto kuntoutuspäätöksestä työterveyshuoltoon kuntoutujan luvalla

Työterveyshuolto

- Kuntoutujan hoitosuhde mahdollisesti jatkuu
- Ammattitautiprosessin etenemisen seuraaminen yhteistyössä kuntoutujan kanssa
- Yhteys työnantajaan, selvitetään mahdollisuudet omalle työnantajalle paluuseen

Ammatillisen kuntoutuksen prosessin jatkumisen edellytykset

- * Ammattitauti vahvistetaan
- ** Ammatillisen kuntoutuksen tarve todetaan

KOULUTUS ja/tai
TYÖKOEILU,
ELINKEINOTUKI

- Aktiivinen toiminta opinnoissa tai työkokeiluissa
- Kokeilun tai harjoittelujen hyödyntäminen pitkäaikaista työllistymistä ajatellen

AMMATILLISEN
KUNTOUTUKSEN
SUUNNITTELU
***

- Kuntoutussuunnitelman laatiminen tuettuna tapaturmavakuuttajan antamissa rajoissa

KUNTO
TARPEE

Tapaturmavakuutuslaitos

- Tarvittaessa annetaan toimeksianto palveluntuottajalle (työkykyvalmentaja)
- Prosessin etenemisen varmistaminen

Kuntoutuspalveluntuottaja

- Kuntoutussuunnitelmaprosessin johtaminen

Työterveyshuolto

- Kuntoutujan hoitosuhde mahdollisesti jatkuu
- Ammatillisen kuntoutuksen suunnitteluun osallistuminen, painopisteenä suunnitelman sopivuus kokonaisterveydentila huomioiden

Tapaturmavakuutuslaitos

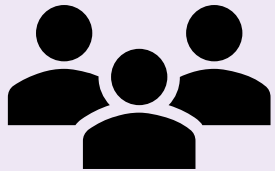
- Kuntoutuksen etenemisen seuranta

Kuntoutuspalveluntuottaja

- Kuntoutuksen etenemisen seuranta riippuen toimeksiannosta

Työterveyshuolto

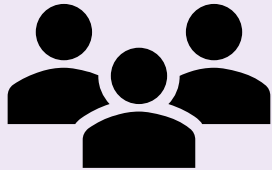
- Kuntoutujan hoitosuhde mahdollisesti jatkuu
- Ammattitautiin liittyvissä terveysongelmissa asioinnin mahdollisuus

Ammattilais-
toimijat

Ammatillisen kuntoutuksen prosessin jatkumisen edellytykset

*** Todetaan edellytykset ammatillisen kuntoutuksen toteuttamiselle

Ammattilais-
toimijat

Työterveyshuolto

- Ammattitaudin mahdollisesti vaatima työkyvyn seuranta
- Toimintasuunnitelman mukaiset terveystarkastukset

Tapaturmavakuutuslaitos

- Mahdollinen ansiotason aleneman korvaus
- Ammattitautiin liittyvän hoidon korvaaminen

Tapaturmavakuutuslaitos

- Työllistymisajan korvaus

Kuntoutuspalveluntuottaja

- Työhaun tuki riippuen toimeksiannosta

Työllisyyspalvelut

- Työhaun tuki

Työterveyshuolto

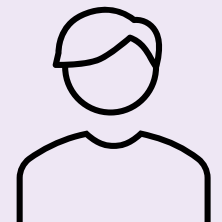
- Kuntoutujan hoitosuhde mahdollisesti jatkuu
- Ammattitautiin liittyvissä terveysongelmissa
asioinnin mahdollisuus

TERVEYDELLE
SOPIVA UUSI
TYÖ

- Turvalliset työtavat ja suojautuminen
- Mahdollisten oireiden esiin nostaminen

TYÖLLISTYMIS-
VAIHE

- Aktiivinen työnhaku
- Mahdollisuudet työkokeiluun

Kuntoutuja

Prosessiin osallistuvien ammattilaistahojen keskeiset vastuut

Työterveyshuolto

- Keskeinen toimija ammattitautiepäilyn heräämisessä
- Kuntoutujan tuki prosessin aikana
- Kuntoutusedellytysten arviointi
- Kuntoutussuunnitelman soveltuvuuden arviointi kokonaisterveydentilan näkökulmasta
- Asiantuntijuus työkyvyssä suhteessa työhön
- Pääasiallinen tukitaho mikäli ammattitautia ei todeta tai ammatillinen kuntoutus ei toteudu
- Kiinteä yhteys työpaikalle työjärjestelyissä
- Altistumisen hallinnan tehostaminen työterveysyhteistyössä

Terveydenhuolto

(Työlääketieteen pkl, ESH, privaatti, työterveyshuolto)

- Ammattitautitutkimusten toteuttaminen
- Aiemmassa työssä jatkamisen edellytysten arviointi ja tarvittaessa kuntoutussuositus
- Tiedon anto, ohjaus ja neuvonta kuntoutujalle
- Suositukset altistumisen hallintaan

Tapaturmavakuutuslaitos

- Ammattitautipäätöksen tekeminen
- Amatillisen kuntoutuksen tarpeen arvio
- Toimeksianto kuntoutuspalveluntuottajalle
- Kuntoutujan tuki prosessin aikana
- Ammattitaudin hoidon ja kuntoutuksen kustannusten kattaminen

Kuntoutuksen palveluntuottaja

- Kuntoutusedellytysten arviointi
- Kuntoutussuunnitelman laatimisen fasilitointi
- Prosessin edistäminen ja seuranta
- Tiedon anto, ohjaus ja neuvonta kuntoutujalle

Tunnistettuja kehittämiskohteita

- Tiedonkulun parantaminen (kuntoutujan luvalla)
  - TTH:oon tieto vakuutusprosessin tilanteesta ainakin ”käännekohtissa”
- Erityisesti ammattilaistoimijoiden välisessä yhteistyössä olisi kehittämismahdollisuuksia
  - Työterveyshuollon osallisuutta toivotaan vakuutusyhtiössä, mutta toteutuminen jää usein puuttumaan
  - TTH pystyisi tukemaan (kokonais)terveydellisesti parhaan suunnitelman laatimisessa
- Kuntoutujat hyötyisivät lisätiedosta jo aikaisemmassa vaiheessa prosessia
  - Ammatin vaihtaminen vaatii prosessointia pidemmällä aikaa hyvän suunnitelman varmistamiseksi
  - Työterveyshuollon potilassuhteen hyödyntäminen potilaan tukemisessa ammattitautitutkimusten aikana
  - Vanhan työsuhteen on päätyttyäkin ammattitautiin liittyvissä käynneissä voi olla mahdollista hyödyntää aiempaa työterveyshuollon palveluntuottajaa

Kiitos mielenkiinnosta!

- TSR hankkeen loppuraportti
<https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-4051-3>
- Artikkelit ammatillisen kuntoutuksen käytöstä ja sitä ennustavista tekijöistä
<https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/40436625/>